

Słowo od redakcji

W jednym ze swych wystąpień Seweryn Dmowski stwierdził, że „piłka nożna nigdy nie była wolna od polityki” (2013). W tym stwierdzeniu czai się nie tylko teza politologa, który bada żywotność idei politycznych, etnicznych w świecie sportu, ale także niezwykle doniosły fakt, który warto przypominać badaczom społecznym: pole sportu, a w nim piłka nożna, skupia w sobie wszystkie te domeny, które poza sportem fascynują badaczy: wpływ władzy i polityki, ogromne znaczenie biznesowe, integrowanie lokalnych wspólnot, kształtowanie tożsamości społecznych, etniczność i nacjonalizm, nierówności społeczne i wiele innych. Tymczasem w polskiej refleksji socjologicznej sport nadal pozostaje „niezagospodarowaną niszą” (Kossakowski, Stachura 2013), traktowaną trochę po macoszemu dziedziną, której analizą zajmuje się zaledwie kilka osób (zob. Nosal 2014; Jakubowska 2014; Woźniak 2015; Antonowicz, Kossakowski, Szlendak 2015). Niniejszy numer tematyczny jest kolejnym krokiem, by poszerzyć recepcję sportu wśród badaczy nauk społecznych.

Dedykowany jest społecznemu fenomenowi piłki nożnej, nazywanej, chyba bez zbytniego nadęcia, „piękną grą” (Giulianotti 1999). Wszystkie teksty, choć niezwykle różnorodne w swej tematyce, spotykają się na jednym naukowym „boisku”, opisując poszczególne aspekty tzw. *Football studies*. W Polsce mają one jeszcze mniejszą tradycję niż – niszowa, jak wspomniano – socjologia sportu. Nie tak dawno opublikowano monografię zbiorową zatytułowaną *Modern futbol a świat kibiców. Interdyscyplinarne studia nad kulturą futbolu* (Kossakowski, Kurowski, Jakubowski 2015), w której Autorki i Autorzy reprezentujący niejednorodną dziedzinę wiedzy (socjologia, antropologia, etnologia, politologia, nauki o zarządzaniu) pochyliłi się nad różnym znaczeniem, jakie w społeczeństwie posiada piłka nożna. Niniejszy tom jest – godnym mam nadzieję – następcą wspomnianej publikacji, jeszcze bardziej otwierającym świat nauki na krytyczny dyskurs o futbolu. Tym razem tematy osadzone są w międzynarodowej perspektywie. Głos zabierają w nim bowiem badacze z Polski, Niemiec, Czech i Nigerii.

Pierwszy tekst prezentowany Czytelnikom dotyczy zagadnienia „Inności” i jego konstruowania w sporcie. W swym artykule Przemysław Nosal dowodzi, jak wielowymiarowo i wieloaspektowo można wykorzystywać tę kategorię w sporcie i piłce nożnej. Dodać należy, że użycie „Inności” jest powszechne w sporcie, a kibice wielu dyscyplin – często mimowolnie – stosują ową kategorię do definio-

wania „swoich” i „naszych”. W piłce nożnej ten proces jest nawet wyraźniejszy, wydaje się bowiem, że wspomniana dyscyplina w sposób szczególny wyróżnia się kreowaniem tożsamości w taki sposób. I nie zmieniła tego wcale globalizacja piłki nożnej, więcej nawet, pomimo przekraczania granic, futbol wydaje się nie tracić impetu w ich (przynajmniej na czas meczu) odtwarzaniu. Jeśli w jakimś aspekcie można wyróżnić „politykę piłkarskiej tożsamości, to jest to na pewno kreowanie „Inności”.

Kolejne studia dotyczą przypadków lokalnych. Renata Włoch i Aleksandra Gołdys wskazują na istotne społeczne konsekwencje, które mogą być związane z programem „Orlik”. Warto pamiętać, że Autorki analizują go w szerszym kontekście, jaki stanowiła pewna modernizacyjna aura związana z EURO 2012. Obie badaczki aktywnie zresztą pracowały (i nadal pracują) nad pokazaniem znaczenia tej imprezy dla budowania kapitału społecznego w Polsce. W swoich pracach wyraźnie podkreślają potencjał zmiany społecznej, jaki przynosi sport (co w Polsce nie do końca jest wykorzystywane). Ich artykuł jest ważnym głosem w kontekście praktycznych implementacji powiązanych z futbolem. Jest to wkład ważny, wzbogacający teoretyczne rozważania.

Olayinka Akanle i Fageyinbo Taiwo Kolade to badacze z Nigerii, którzy pokazują ciekawy przypadek „piłkarskiej ekonomii”, objawiającej się np. w zakładach bukmacherskich. Artykuł nigeryjskich socjologów można interpretować w szerszym kontekście ekonomii politycznej globalnej gry. Jest to głos z kraju, którego piłkarze są rozpoznawalni na świecie (grający z sukcesami w Europie, np. Kanu, Okocha, Babayaro), reprezentacja narodowa dość regularnie występuje w Mistrzostwach Świata (Nigeria była Mistrzem Olimpijskim w 1996 roku), jednak w szerszym kontekście – kulturę futbolu Nigerii należy traktować w kategoriach peryferii dostarczającej zasobów („piłkarskich diamentów”) do bogatszego piłkarskiego centrum. Ten „postkolonialny” charakter afrykańskiego futbolu został już opisany (zob. Armstrong, Gialianotti 2004). Warto wspomnieć, że drenaż „rozwijających się” rynków piłkarskich to nie tylko problem kontynentów takich jak Afryka – problem ten dotyczy także tych krajów europejskich, które do piłkarskich potęg nie należą (w tym i Polski).

Tego problemu nie ma w Niemczech, gdzie rozwój piłki nożnej, zarówno na poziomie reprezentacyjnym, jak i klubowym, uważany jest przez wielu obserwatorów za wzór. O sytuacji kibiców niemieckich piszą Christian Brandt i Fabian Hertel. Opisują oni protesty ruchu ultras w Niemczech (ruch ultras tworzą kibice odpowiedzialni za choreografię, oprawy meczowe, performatywny wymiar kibicowania) wobec restrykcji władz nakładanych na aktywności kibicowskie. Jest to kolejny dowód na „polityczność” pola futbolu, można bowiem interpretować opisywane zjawisko w kategoriach postaw obywatelskich, obrony swoich praw itd. Tekst o niemieckich fanach otwiera zresztą „drugą połowę” futbolowego tomu, poświęconą kibicom piłkarskim.

Dino Numerato przybliży niezwykłą historię zaangażowania kibiców praskiego klubu Bohemians 1905 w ratowanie swojego klubu i stadionu. Tekst jest oparty

na etnografii zjawiska i pokazuje, jak wielkie znaczenie dla tożsamości (jednostkowej i grupowej) ma klub piłkarski, który – w kategoriach sukcesów – trudno uznać za wyjątkowy. Z drugiej strony, zaangażowanie czeskich fanów objawia wszelkie obywatelskie, społeczne i polityczne (założenie ruchu politycznego partycypującego w wyborach lokalnych) wymiary piłki nożnej. Warto zauważyć, że ten tekst, jak i pozostałe w tomie, właściwie nie odnoszą się do wydarzeń na boisku (choć tu i ówdzie wspomniane są wyniki, znani piłkarze czy zwycięstwa), skupiając się – wielowymiarowo – na wydarzeniach pozaboiskowych. Piłka nożna nie zaczyna i nie kończy się na pierwszym/ostatnim gwizdku sędziego.

W podobnym duchu, gdyż także w odniesieniu do ruchu społecznego, postaw obywatelskich, pisze Mateusz Grodecki. Pokazuje on inicjatywy polskich kibiców, które wpisuje w perspektywę społeczeństwa obywatelskiego. Ukazane przykłady (z dominującym przykładem kibiców Wisły Płock) rodzą ważne pytanie, czy polscy kibice mogą być uznani za znaczący ruch społeczny w naszym (raczkującym) społeczeństwie obywatelskim.

Ostatni artykuł pióra Radosława Kossakowskiego stanowi niejako klamrę z tekstem Nosala, także odnosi się bowiem do kreowania opozycji, wykorzystywania antagonizmów, ale tym razem w kulturze kibicowania. Jak przekonuje Autor, opozycje są fundamentalnym mechanizmem konstytuowania wspólnoty kulturowej kibiców. Ta wspólnota ma zatem charakter wykluczający, ostro rysuje linie demarkacyjne, w bardzo małym stopniu pozostawia przestrzeń ambiwalencji znaczeniowej i interpretacyjnej. Taka praktyka nie idzie w parze z ideami inkluzywnymi, liberalnymi w kulturze indywidualizmu. Może jednak stanowić enklawę dla osób poszukujących silnej spójności społecznej i poczucia przynależności.

Mam nadzieję, że prezentowane teksty okażą się dla Czytelników inspirujące, zmuszą do refleksji oraz będą motywacją do dalszych badawczych eksploracji w polu tematycznym futbolu.

Radosław Kossakowski

Literatura

- Antonowicz D., Kossakowski R., Szlendak T., 2015, *Aborygeni i konsumenci. O kibicowskiej wspólnocie, komercjalizacji futbolu i stadionowym apartheidzie*, Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.
- Armstrong G., Giulianotti R., 2004, *Football in Africa. Conflict, Conciliation and Community*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Dmowski S., 2014, *Polskie stadiony piłkarskie jako sfera publiczna – od debaty do ekspresji tożsamości politycznych*, referat na konferencji „Modern Football a Świat Kibiców 3”, Wrocław, 27 października 2013 roku.
- Giulianotti R., 1999, *Football. A Sociology of the Global Game*, Cambridge: Polity Press.
- Jakubowska H., 2014, *Gra ciałem. Praktyki i dyskursy różnicowania płci w sporcie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Kossakowski R., Stachura K., 2013, *Sport jako niezagospodarowana nisza w naukach społecznych* [w:] R. Kossakowski i in. (red.), *Futbol i cała reszta. Sport w perspektywie nauk społecznych*, Pszczółki: Orbis Exterior.
- Kossakowski R., Kurowski J., Nowakowski J. (red.), 2015, *Modern futbol a świat kibiców. Interdyscyplinarne studia nad kulturą futbolu*, Pszczółki: Orbis Exterior.
- Nosal P., 2014, *Technologia i sport*, Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe Katedra.
- Woźniak W., 2015, *Euro 2012 i Kraków 2022. Polskie elity polityczne wobec wielkich imprez sportowych*, Przegląd Socjologii Jakościowej, nr 2.